

**ДИНИЙ ЭКСТРЕМИЗМ БИЛАН БОҒЛИҚ ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР
ПРОФИЛАКТИКАСИНИ АМАЛГА ОШИРИШ****Турсунов Оқилжон Оматали ўғли***Ўзбекистон Республикаси ИИВ**Академияси курсанти*

Аннотация: *Мазкур мақолада диний экстремизм билан боғлиқ хуқуқбузарликларнинг умумий, махсус, якка ва виктимологик профилактикасини амалга ошириш борасидаги чора-тадбирлар, тавфсия ва таклифлар келтириб ўтилган. Шунингдек, бу чора-тадбирларни самарадорлигини оширишга қаратилган тавфсиялар ишлаб чиқилган.*

Таянч тушунчалар: *Диний экстремизм, виктимологик профилактика, ақидапарастлик, глобаллашув жараёни, диний бағрикенглик, диний ташкилот.*

Мустақиллик йилларида мамлақтимиз тарихан қисқа бу даврни босиб ўтиш билан бирга улкан ютуқларни ҳам кўлга киритди. Бунинг натижасида Ўзбекистон жаҳон миқёсида ўзининг ўрни ва нуфузига эга бўлди. Аммо бу ютуқлар билан чегараланиб қолмасдан янги марралар сари интилиш, мамлақатимизни янада ривожлантириш, унинг мутақиллигини янада мутақамлаш, фуқароларимизнинг тинч, осуда ва фаровон ҳаётини таъминлаш

йўлида интилиб яшаш энг муҳим вазифаларимиздан бири ҳисобланади, лекин шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, сўнги кунларда бутун дунё мамлақатларини диний экстремизм ва терроризм ташвишга солиб келмоқда. Дунёнинг турли минтақаларида давом этаётган маҳаллий урушлар, ҳарбий қарама-қаршилик ва можаролар, террорчилик ҳуружлари халқаро хавфсизликка таҳдид солмоқда. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов 1993-йилда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти минбаридан туриб диний экстремизм халқаро миқёсида ниҳоятда томир отиб бораётганлиги, унга қарши кескин кураш олиб бориш лозимлигини таъкидлаб кетган эди. Бундан ташқари унинг қуйидаги сўзларига тўхталиб ўтсак –“Ҳозирги мураккаб ва таҳликали замонда, халқаро терроризм, диний экстремизм ва наркобизнес каби бало-қазолар инсоният ҳаётига таҳдид солиб турган бир шароитда мен ўз уйимиз, муқаддас юртимизни ўзимиз асрайлик, ўзимиз ҳимоя қилайлик, деган даъват ҳар бир юртдошимизни доимо ҳушёрлик ва огоҳликка чорлаб туришини истар эдим”- деб терроризм ва экстремизмнинг ижтимоий хавфлилигини ва унга қарши барча кучларни бирлаштирган ҳолда курашиш лозимлигини кўрсатиб берган.

Кишилик жамиятининг ҳозирги босқичида терроризм, жумладан диний сиёсий-мақсадга моҳиятга эга терроризм ва экстремизмнинг глобаллашуви, уларнинг тобора халқаро миқёсидаги воқеликка айланиб бораётгани дунё ҳамжамиятининг мазкур муаммога бўлган эътиборини янада оширмоқда. Мазкур ижтимоий салбий иллатнинг моҳияти ва унинг сабаб ҳамда шароитларини ўрганишдан аввал унинг тушунчаси ҳақида тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. “Экстремизм” лотинча “эктремис” сўзидан олинган бўлиб, ашаддий, қатъий нуқтаи назарда ва чора тарафдори деган маънони англатади. Шундан кўриниб турибдики, диний экстремизм ижтимоий ҳаётда

юз бераётган жарёнлар таъсирида вужудга келади ва унинг илдизлари узоқ ўтмишга бориб тақалади. Экстремизмнинг авж олишига айрим омиллар таъсир кўрсатади.

-Биринчидан, наркотик воситалар ва психатроп моддаларнинг ноқонуний савдоси кучайиб бораётганлиги;

-Иккинчидан, диний экстремис гуруҳларни молиявий маблағ билан таъминлайдиганларнинг кўпайиб бораётгани;

-Учинчидан, бундай гуруҳларнинг жиноят содир этиш малакаси йилдан йилга ошиб бораётгани

-Тўртинчидан, халқаро иқтисодий ва молиявий ҳамкорликнинг кенгайиб бораётгани ва бошқа шу каби омиллар авж олишига сабаб бўлмоқда.

Турли экстремистик гуруҳларнинг ўзаро муносабатида доимий келишмовчилик ва жанжаллар, воқеликнинг кескин ўзгаришлар шароитида улар бўлиниб кетадиган гуруҳлар ўртасидаги “револютсенерликда” мусобақалашув кузатилади. Америкалик социолог К.Кенидон “бундай гуруҳларда одатий шахсий инзолар, лидерлик учун кураш, дид ва қарашлардаги фарқ сезиларли даражада ўсиб, баъзида хатто ҳаёт-мамот масаласигача етиб боради”- деб ёзган эди.

Диний-экстремистик ташкилотларнинг асосий фаолият усуллари қуйидагилардан иборат:

-Диний экстремистик руҳдаги, шу жумладан “жиход”, “шоҳидлик” ғоялари тарғиб қилинган варақа, адабиёт, видео ва аудио тасмаларни тарқатиш;

-Яширин “хужраларда” ўқитилаётган радикал исломий тушунчаларни сингдириш;

-Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий ҳолатни кескин қоралаш;

-Расмий диний тузилмаларни обрўсизлантириш;

-Аёллардан иборат ячейкаларин кучайтириш қабиларни уз ичига олади.

Ўзбекистон Республикасининг диний экстремизмнинг профилактикаси сиёсати Олий Мажлис ва Ўзбекистон Республикаси президенти томонидан белгиланади.

Диний экстремизм умумий профилактикаси бу, диний экстремизмнинг профилактикасини бевосита амалга оширувчи органларнинг диний экстремизмни олдини олиш, унинг содир этилиши сабаблари ва уларга имкон берётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этиш бўйича фаолиятдир. “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонуннинг 23-моддасида ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикасини чора-тадбирлари кўрсатилган бўлиб, бу диний экстремизмнинг умумий профилактикаси ҳам ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг 2014-йил 14-майдаги 371-сонли қонунининг 24-моддасида ҳуқуқбузарликларнинг махсус профилактикаси тушунчфси ҳфмда 25-27-моддаларида эса чора-тадбирлар кўрсатиб ўтилган.

Якка тартибдаги профилактик фаолиятни ташкил этишнинг мақсади, диний экстремизм оқим аъзолари ва ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган шахсларни аниқлаш, уларни ўрганиш, таъсир этиш, уларнинг хулқ-атворини ижобий томонга ўзгартириш ҳамда уларга салбий таъсир этувчи шарт-шароитларни бартараф этишга йўналтирилган фаолиятдир.

Ҳозирги кунга келиб виктимология нафақат криминалогиянинг алоҳида йўналиши, балки ундан алоҳида ажралиб чиқиш имкониятига эга таълимотлар тизимидир. Ўзбекистонда ҳуқуқбузарликлар ва жиноятларнинг олдини олишда виктимологик

профилактикани амалга оширишга алоҳида эътибор берилмоқда. Профилактика инспекторининг терроризмдан жабрланиш хавфини камайтиришга қаратилган профилактик чора-тадбирларини қўллашга доир фаолияти диний экстремизмнинг виктимологик профилатикасидир.

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, терроризм ва диний экстремизмга қарши курашишда барча давлат органлари, шу жумладан Ички ишлар органларининг соҳавий хизматлари ўзаро ҳамкорликдаги фаолияти самарали натижаларни келтириб чиқаради. Ҳамкорликда асосий эътибор фуқароларнинг ҳуқуқий онги, маънавияти юқори бўлишига қаратилиши мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Инсон манфаатларини таъминлаш учун аввало унинг ҳуқуқ ва эркинликлари, осуда ва фаровон ҳаёти ҳимоя қилинмоғи керак.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги Қонуни. // URL: <http://www.lex.uz>.
3. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 30 июльдаги “Экстремизмга қарши кураш тўғрисида”ги қонуни // URL: <http://www.lex.uz>.